ВКЛЮЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ У НАВЧАННЯ, КВАЛІФІКАЦІЮ І ФУНКЦІЇ МАГІСТРІВ-ФАРМАЦЕВТІВ У БОЛГАРІЇ

Зл.Дімітрова, В.Маджаров, Ст.Георгієв, М.Стойчева, В.Петкова***

Пловдівський медичний університет
Медичний коледж Університету ім. проф. д-ра Ас.Златарова
Софійський медичний університет**

Ключові слова: магістр-фармацевт; навчання; зміни; клінічна фармація; фармацевтична опіка

Здійснено аналіз та оцінку змін у навчанні магістрів-фармацевтів в університеті з 1942 р. до теперішніх днів. У статті увага акцентується на нових функціях сучасного магістра-фармацевта. Виділені переваги нових концепцій аптечного обслуговування — клінічної фармації і фармацевтичної опіки. Продемонстрований інтерес до нової профільної спеціальності — "Клінічна фармація" у рамках очного навчання з фармації.

Історичний огляд

Підготовка фармацевтів, починаючи з Визволення і до 1942 р., здійснювалася у вищих фармацевтичних школах та університетах західноєвропейських країн, чиї норми вищої освіти з фармації були прийняті і у Болгарії.

Пропозиції та окремі спроби відкриття фармацевтичного факультету в Болгарії робляться у 1906 р., 1911 р., 1921 р., 1938 р. та 1940 р.

Після затвердження Народними Зборами Законопроекту у 1942 р. при фізико-математичному факультеті Софійського університету відкривається п'ятий відділ під назвою "Фармація" з 2 кафедрами — фармакогнозії з галеновою фармацією та фармацевтичної хімії. Курс навчання — 3 роки; після цього 1-річний стаж в аптеці, а потім — державний іспит. У план навчання включено 12 іспитових предметів.

У 1947 р. у навчальний план вносяться зміни та вводяться деякі загальномедичні дисципліни. Курс навчання складає 8 семестрів і 6-місячний стаж з технології та організації.

Медичний факультет при Софійському університеті відокремлюється у 1950 р. і відособлюється самостійна Медична академія. Указом №676 від липня 1950 р. відділ "Фармація" стає третім факультетом Медичної академії, але перехід здійснюється у наступному році (20.06.1951 р.). Деканом нового факультету призначається доц. Дімітир Далєв, його заступником — проф. Петир Ніколов (пізніше — член-кореспондент БАН). Склад нового факультету: 1 професор, 2 доценти, 10 асистентів, 3 лаборанти і 3 санітари.

У 1961 р. факультет організує заочне навчання за спеціальністю "Фармація" тільки для тих, хто придбав спеціальність "Помічник фармацевта". Через велику різноманітність форм і тривалість навчання помічників фармацевтів у Болгарії (дворічне навчання у медичних училищах, 2 з половиною роки у напіввищих училищах, 1-річне навчання в рамках середньої освіти — навчально-виробничий комплекс, 3-річне навчання у медичних коледжах при медичних університетах країни) прийом кандидатів — помічників фармацевта на заочне навчання здійснюється шляхом конкурсу по хімії і біології, але абітурієнти змагаються між собою за визначену кількість місць (20-30). Тривалість заочного навчання — 5 років (10 семестрів), а денного — 4,5 роки (9 семестрів). Заняття проводяться два рази на рік під час сесії студентів денної форми навчання, відповідно до наявності вільних аудиторій для проведення лекцій і лабораторних робіт. Кількість годин за навчальним планом складає 30% від кількості годин очних студентів.

Гармонізація навчання

Під час обговорення з представниками Комісії ЄС фармацев-

Зл.Дімітрова — професор, доктор фармац. наук, заступник декана наукового відділу фармацевтичного факультету Пловдівського медичного університету

М.Стойчева — доцент, директор Медичного коледжу Університету ім. проф. д-ра Ас.Златарова (м. Бургас)

В.Петкова — доцент кафедри організації та економіки фармації фармацевтичного факультету Софійського медичного університету

тичної освіти у Болгарії висловлена рекомендація призупинити цю форму навчання, тому що у нормованих професіях, серед яких є й фармацевтична, не може бути заочного навчання — рівні дипломи при різній кількості годин навчання. З цієї причини заочне навчання на фармацевтичному факультеті медичного університету Софії було закрито, а у цьому навчальному році (2008-2009 р.) одержує дипломи останній прийнятий курс заочників. До цього прийнятим студентам-заочникам нового відкритого фармацевтичного факультету медичного університету Пловдіва у 2003 р. було запропоновано перейти на очну форму навчання або відмовитися від вивчення фармації. Так, був покладений кінець заочній формі навчання з фармації, запозиченій у радянській моделі вищої освіти.

Сучасна підготовка студентів повинна покривати потреби фармацевтичної практики протягом наступних 20-25 років, а також гарантувати визнання кваліфікації болгарських фармацевтів у всіх країнах світу.

Сучасні функції фармацевтів

Багатобічний вплив науково-технічної революції на всі сфери соціального життя спричиняє істотні зміни і у функціях вищих фармацевтичних кадрів. Від сучасного фармацевта очікується наявність глибоких знань не тільки хімічного складу і технології приготування лікарських засобів, їх аналізу і контролю, але й точної інформації щодо механізму дії на людський організм, лікарську взаємодію з іншими препаратами і небажані лікарські реакції (НЛР).

Безперечним є той факт, що більша частина функцій фармацевта з приготування екстемпоральних ліків в аптеці була змінена на відпуск готових, промислово виготовлених лікарських продуктів. Це, безсумнівно, змінює і надалі буде змінювати деякі з основних функцій майбутнього фармацевта і визначить появу нових, більш актуальних та більш значимих функцій.

З іншого боку, сучасна величезна різноманітність ефективних лікарських засобів, їх порівняно коротке життя, виняткова динаміка сучасної фармакотерапії, широке розповсюдження самолікування, висока біологічна активність і у той же час виражена "агресивність" сучасних ліків виставляють нові, більш високі вимоги до фармацевта в його роботі для гарантії ефективного, доступного і безпечного лікарського лікування.

Усе більш значиму роль відіграє фармацевт у наданні компетентної інформації і профілактичної діяльності у зв'язку з проблемами небажаних дій ліків — алергійних лікарських реакцій, канцерогенних ефектів, генетично обумовлених лікарських реакцій тощо. Фармацевт усе частіше відіграє роль консультанта в області несумісності ліків і можливих лікарських взаємодій, правильного вживання ліків з метою досягнення бажаних терапевтичних результатів.

У лікарняних аптеках фармацевти безпосередньо здійснюють контакт із лікарями і можуть консультувати їх із приводу вибору підходящих лікарських засобів для конкретного пацієнта, підходящої для нього дози та тривалості лікування. Створена протягом останніх десятиліть нова галузь фармації — клінічна фармація розкрила нові можливості для терапії хворих. Оформилася ідея про колектив, який би піклувався про хворого.

Клінічна фармація — це та частина фармації, яка характеризується проявом спеціальної турботи про пацієнтів у лікарняних аптеках. Лікарська терапія є важливою частиною медичної опіки, але вона може стати причиною прояву проблем, пов'язаних саме з ліками. Лікарям непросто відслідковувати інформацію про арсенал нових ліків, що безупинно збільшується. Значна частина сучасних фармацевтів працює у лікарнях і зосереджує свою роботу на складних клінічних проблемах, активно бере участь у наданні допомоги пацієнтам, підвищуючи їх безпеку і результативність фармакотерапії шляхом рекомендацій з оптимальної терапії та режимів дозування.

З іншого боку, в аптеках відкритого типу також з'явилася необхідність у створенні команди консультантів, які правильно проводять лікарську терапію. Таким чином, гарантується позитивний вплив ліків на конкретного пацієнта. На думку основоположників цієї концепції — проф. Л.Странда та проф. Ч.Геплера, "Фармацевтична опіка — це той компонент фармацевтичної практики, який вимагає безпосередньої взаємодії фармацевта і пацієнта з метою найповнішого забезпечення потреб пацієнта, пов'язаних з отриманням виписаних йому ліків". Елементи фармацевтичної опіки:

- своєчасна ідентифікація проблеми, пов'язаної з лікарськими засобами;
- використання безпечних, ефективних та підходящих лікарських засобів, призначених для конкретного пацієнта;
- відпуск ЛП разом з консультуванням пацієнта;
- моніторинг терапії;
- включення хворого у фармацевтичну опіку;
- створення в аптеці бази даних на кожного пацієнта;
- створення системи індикаторів для оцінки результату лікарської терапії.

Фармацевтична опіка пацієнтів, які страждають на різні хронічні і гострі захворювання, гарантують в умовах аптечної практики відповідні результати: економічні — редукування вартості фармакотерапії у випадку неправильного вживання ліків або при виникненні небажаних реакцій на лікарські засоби, медичні — вилікування або запобігання ускладненням хронічних захворювань пацієнтів, а також соціальні — поліпшення якості життя пацієнтів у цілому.

Імплементування нових концепцій у навчальний план

Усвідомлюючи необхідність розширення клінічного компоненту в навчанні сучасних фармацевтів, починаючи з 2003-2004 навчаль-

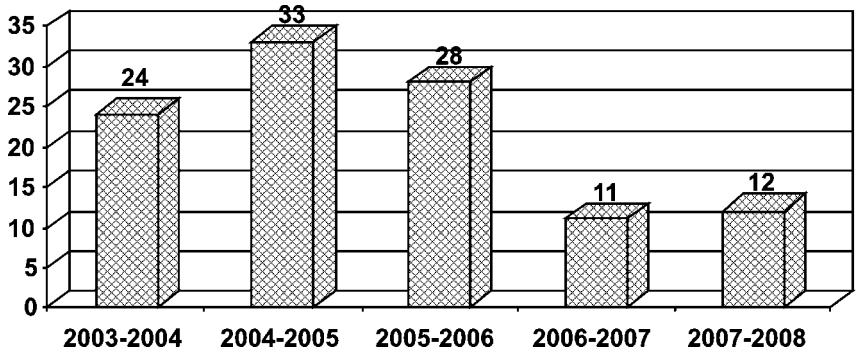

Рис. Кількість студентів, які закінчили навчання за профілем "Клінічна фармація" у період 2003-2008 рр.

ного року, відкрита нова спеціальність у рамках очного навчання студентів — клінічна фармація. Щорічно 24 студенти поступають за бажанням на цю спеціальність, спеціалізація починається з 6-ого семестра (літнього семестра на 3-ому курсі) і триває до кінця курсу навчання. Бажаючі студенти атестуються по успішності і вивчають 5 додаткових дисциплін. Середній бал бажаючих — 5.01. Кількість дипломованих магістрів-фармацевтів зі спеціалізацією клінічна фармація за останні 6 років перевищує 80 осіб (рис.).

Паралельно з цим з 1995 р. затверджена спеціальність "Клінічна фармація для практикуючих фармацевтів", яка особливо потрібна для працюючих у лікарняних аптеках зі строком навчання три роки і державним іспитом перед комісією, призначеною Міністром охорони здоров'я. До цього року успішно здійснили свою спеціалізацію і склали державний іспит зі спеціальності клінічна фармація 54 магістри-фармацевти.

Наявність спеціалізації з клінічної фармації в рамках очного навчання студентів викликає необхідність зміни навчальної програми спеціалізації з клінічної фармації, яка повинна дозволяти фармацевтам, що закінчили навчання з цієї спеціалізації, одержувати додаткову профільовану спеціалізацію у визначеній області медицини — ортопедії, педіатрії тощо, залежно від їхньої практичної реалізації, як це робиться в США і деяких західноєвропейських країнах.

Всупереч тому, що в основному лікарняні фармацевти включені в процес лікування пацієнтів, дуже часто на них покладається також і задача зменшення витрат на лікарську терапію.

Запобігання хворобам, заподіяним ліками, вже протягом багатьох років є одним з найістотніших завдань фармацевтів. Сьогодні як з точки зору суспільства, так і з професійної точки зору фармацевтів вони повинні брати на себе пряму відповідальність за лікування пацієнтів. У зв'язку з цим була розроблена і введена в практику нова концепція аптечного обслуговування — фармацевтична опіка.

Аптечне обслуговування — це не тільки клінічна, але й етична концепція, яка характеризується атмосферою довіри при обслуговуванні пацієнтів. Найважливішими вимогами згідно з нею є переваги пацієнта, турбота про його добробут, його право на самовизначення і висловлення своєї думки. Саме сприйняття і застосування концепції фармацевтичної опіки буде гарантувати реалізацію фармацевтичної професії відповідно до кваліфікації магістрів-фармацевтів, що буде приносити їм велике професійне задоволення.

ВИСНОВКИ

На базі зробленого аналізу історичного розвитку навчання магістрів-фармацевтів у Болгарії можна зробити висновок, що незалежно від порівняно нетривалого строку впровадження навчання — 67 років програми для навчання майбутніх кадрів є сучасними і такого винятково високого рівня, що гарантує добру теоретичну і практичну підготовку фармацевтів. У програму навчання включені усі нові дисципліни, які відповідають європейському і світовому рівням освіти. Доказом цього є визнання виданих болгарськими фармацевтичними факультетами дипломів в Європейському Союзі, що надає ще більшу можливість для професійної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Димитрова Зл. История на фармацията. — УИ "Св. Климент Охридски". — София, 2003. — 124 с.*
2. *Димитрова Зл., Петкова В. Фармацевтични грижи. — УИ "Св. Климент Охридски". — София, 2005. — 96 с.*
3. *Нормативні документи МОЗ та МО Болгарії.*
4. *Петкова В. Практическо ръководство по Фармацевтични грижи. — София: Изд-во "Симел", 2008. — 168 с.*

Адреса для листування: 2 Dunav Str.,
1000 Sofia, Bulgaria. Tel. +35929236568.
Medical University — Bulgaria
Faculty of Pharmacy

Надійшла до редакції 11.06.2009 р.